

"Era un salvatge i un insolent"

Joan Ferraté va publicar l'any 1994 la segona edició corregida de 'Les poesies d'Ausiàs March: Introducció i text revisat' i dos anys abans, l'assaig 'Llegir Ausiàs March', tot a Quaderns Crema. D'aleshores ençà no ha deixat de llegir-lo i d'estudiar-lo.

Nascut a Reus l'any 1924, Ferraté viu a Barcelona de la seva jubilació ençà, però l'ex-professor de llengües clàssiques i literatura comparada de Cuba i del Canadà no s'ha jubilat d'Ausiàs March. A més dels llibres que li ha dedicat, n'ha fet comentaris a *Dinàmica de la poesia: Ensayos de explicación, 1952-1966* (Seix Barral, 1968, 1982) i *Apunts en net* (Quaderns Crema, 1991).

—*En l'assaig del 92 dèieu que la boira ho cobreix tot i que la interpretació adequada de la seva poesia ni tan sols ha començat. Tot el que s'ha fet fins ara sobre March no és adequat?*

—Fins ara s'ha fet molt i, al mateix temps, poc. Amédee Pagès va tenir una feina enorme a recollir els manuscrits i a fer l'esplèndida edició del 12-14, de tal manera que jo m'hi he pogut recolzar. A més, va descobrir dades molt interessants sobre el poeta i va establir una primera relació entre l'obra de March i els provençals i va trobar algunes fonts, com Aristòtil i altres filòsofs de la tradició medieval. Aquesta feina és importantíssima i va ser continuada en l'edició de Pere Bohigas del 52-59, molt interessant i valuosa també. Ara bé, la interpretació, la lectura de la poesia d'Ausiàs March, no és, en cap dels dos casos, acurada, és aproximada. Això és a la base del fet que n'hagi pogut corregir la puntuació, una de les aportacions més importants de la meua edició. A part, hi ha algun article de Joan Fuster molt interessant, però no discuteix ni les fonts ni els models, i una pàgina, una pagineta, de Carles Riba. Ausiàs March ha estat molt poc llegit i llegit sense paciència, sense veritable interès, suficient per a arribar a treure'n el desllorigador. I actualment, també molt mal llegit. He conegut molta gent que es dedica a la literatura, a la poesia, a la crítica, i pràcticament només he trobat una persona o dues d'aquest estament que hagin manifestat interès per Ausiàs March. Els altres el consideren un gran poeta, però no els interessa escatir-lo per ells mateixos.

—*També heu dit que no heu vist res que ni de lluny s'acosti a discutir cap dels mil i un passatges de March que encara no han estat aclarits d'una manera satisfactòria, passatges que són presos en un sentit aproximat, tan sols aproximat.*

—El que m'interessa és aclarir la literalitat de la po-

Joan Ferraté és autor d'una edició de les poesies d'Ausiàs March i d'un assaig sobre el poeta: "L'hauria d'usar cada dia per excitar-me."

XAVIER GÓMEZ

XAVIER GOMEZ

"La gent hauria d'anar amb Ausiàs March sota el braç."

esia d'Ausiàs March, no pas arribar a formulacions generals que puguin semblar adequades i facin bonic. Tampoc no m'interessa d'endinsar-me en el context històric. Situar-lo en el seu temps em sembla molt interessant, però un discurs sobre el temps d'Ausiàs March no m'explica la seva poesia. Si no és aclarida en el seu sentit literal, en tots els seus passatges, estem fumuts. No hem fet res. La literalitat és el començament de la interpretació i potser el final. L'important del que deia són els mil i un passatges que encara hi ha per aclarir. Un cas. En una poesia del començament, la número 20, parla de "l'alt secret". Bohigas l'entén com si "secret" fos el substantiu, però en la llengua del poeta "alt" vol dir goig, satisfacció, gust, una cosa semblant a l'efecte que té el *sex-appeal* damunt l'individu que el sofreix. Joan Coromines ho tradueix per "agradança", que deu ser el mateix que el castellà "agrado". Bohigas capgira el substantiu i l'adjectiu. Jo entenc "alt" com a substantiu i com a adjectiu "secret". Bé, aquest *lapsus* de Bohigas des del punt de vista de la interpretació total de March és gravíssim, perquè una de les coses que tinc al pap, i si no ho he dit fins ara és perquè no n'he tingut ocasió, és que en el centre del pensament de March hi ha la relació home-dona, i que aquesta relació neix en virtut d'una afinitat que és secreta i que es manifesta en aquest "alt", el plaer de la persona estimada, i que en certa manera la relació amorosa ja és per si predeterminada. És secret, no és manifest. Es crea i es manifesta després amb la conjunció de les dues persones que s'estimen. Això és central, i no ho he pogut dir perquè encara no he pogut comentar el poema número 20. Consti que estic molt agraït a Bohigas i no cal dir a Pagès. Va ser un estira-i-arrossa amb l'edició de Bohigas el que em va crear la necessitat de llegir March bé. Aquest estira-i-arrossa va ser el meu ensinistrament.

—*Jo us volia preguntar quins problemes planteja l'estudi del poeta, però ja veig que els reduïu a un, la comprensió literal. No n'hi ha més?*

—Un altre problema pendent, del qual ja he parlat, és què hem de fer amb l'ordre cronològic en què apareixen els poemes en l'edició de Pagès. L'ordre recolza en unes quantes dades, que són molt poques, però que són les úniques que tenim. Jo parteixo de l'ordenació de Pagès i assigno dates precises a les poesies, partint del supòsit que va començar a escriure les poesies que tenim quan tenia uns vint-i-cinc anys, perquè en devia escriure més que va llençar.

—*Això no és molt hipotètic?*

—Això és molt primari, molt tosc. Però un cop establert això, podem afinar una mica més i així podem veure que els "Cants de mort" se situen molt poc temps després de la mort de la primera dona i sabem a qui va dirigir-los. Aquesta n'és una de les conseqüèn-

cies. També és molt hipotètica, una fantasia meua que no puc demostrar, la meua idea sobre la distribució de l'obra en seccions, els equivalents als llibres que fan ara els poetes. Llegint, simplement llegint-lo, em vaig adonar que es podien agrupar les poesies en unitats menors. Per molt hipotètic que això sigui, la lectura d'Ausiàs March confirma que aquestes seccions tenen una unitat suficient. No total. Però l'important és que sigui suficient. Una altra hipòtesi. Es casa per segon cop i se'n va a viure a València. La meua hipòtesi és que llavors va publicar la seva poesia completa fins al moment. No és una hipòtesi tan fantàstica com pot semblar, perquè hi ha un manuscrit fet per encàrrec de l'Almirall de Nàpols que té totes les poesies seves i només aquestes, del número 1 al 107. És l'única cosa que havia fet fins aleshores. I aleshores March va continuar escrivint i, quan es va morir, tenia a casa dos llibres amb fulls sense relligar. I el segon, devia tenir els poemes del 108 fins al final.

—*Reconeixeu que l'atribució cronològica és tosca, però a partir d'aquesta atribució defenseu que els "Cants de mort" van ser escrits amb motiu de la mort de la primera dona, Isabel Martorell. Martí de Riquer va preferir de pensar que es devia tractar de Joana Escorna, la segona. No us arrisqueu massa?*

—És arriscat, però és un risc calculat. Si em donen raons poderoses per a decidir que no és Isabel Martorell sinó Joana Escorna, aleshores jo he fallat. Si no, podem viure en la idea que els cants es refereixen a la primera dona. També és arriscadíssima la hipòtesis dels llibres. El que sí que és veritat és que tots els manuscrits fragmentaris són els més vells i, si els reunim tots, resulta que recullen les 107 primeres poesies del cas i cap de les altres. Això és interessantíssim i ens duu a creure que la unitat de la 1 a la 107 és real, no una fantasia de savi —que en aquest

cas seria jo, que no pretenc ser savi.

—*Continuem el report dels problemes?*

—Després hi ha la interpretació conjunta. Comença amb una idea bastant idiota: que hi ha per una banda l'amor angèlic i per una altra l'amor bestial. Fa molt bonic, però és idiota, no li sembla? Dir angèlic al que no practiques o bestial al que practiques és una idea que March ha heretat d'alguns provençals. Bé, aleshores fa la seva poesia, que fins al número 91 és gairebé tota amorosa. Però molt aviat s'adona que això és una bestiesa i es dedica a meditar sobre l'amor humà, l'amor mixt que en diu, barreja dels dos amors. I en aquest centenar de poesies tracta de l'amor humà i ho diu explícitament. Bé, aleshores hi he d'afegir una cosa. A les poesies finals d'aquest conjunt es refereix a la necessitat que té de meditar sobre altres temes de poesia moral. És a dir, la meditació de l'amor ha de deixar pas a la meditació sobre la mort, per exemple, el bé suprem i temes de caràcter moral general. I efectivament

"Era un salvatge admirable perquè era un gran partidari de l'autenticitat; moltes de les seves virtuts vénen dels seus defectes."

XAVIER GÓMEZ

és el que trobem. Després dels "Cants de mort" fa una sèrie de poesies que tracten d'aquests temes de gran volada, com el que en diuen el "Cant espiritual". Aleshores el projecte poètic inicial es veu molt bé. Amorosos, molts, a l'inici, i de meditació pseudofilosòfica, fins al 107. Després del 107 ell va anar escrivint i el que és fabulós, és increïble, és que, després d'haver passat tants anys en què l'amor, mixt, és seriós, a partir de la 108 surten uns poemes d'amor en què el tema central és la repugnància que li produeix la dona del cas. I descriu la repugnància amb una precisió admirable. I al mateix temps no se'n pot desfer, de la dona. Ha de continuar-hi. És la subjecció de l'amor, subjecció invencible. Aquí ja no hi ha idealització. Abans del 1950 el cinema americà havia aconseguit d'acostar-se a la realitat amb el cinema negre. Però els anys 50 va triomfar una convenció tan idiota com la que he dit, la distinció entre l'amor angelical i el bestial. Últimament, el cinema ens ha portat a l'altre extrem. Tot el temps és ocupat pel procés de cardar. L'amor que ens presenten és només el bestial. Bé, això és el què passa a March al final de la seva poesia.

—Creieu que de jove March juga amb la idea provençal dels dos amors perquè tenia poca experiència sobre el cas? Potser perquè anava poc cardat?

—Al contrari. Sembla que va cardar tota la vida molt bé. Va tenir fills a dojo, fora del matrimoni. La convenció inicial el va marcar d'una manera inevitable. Fins que se li va morir la primera dona. En principi havia de deixar d'escriure poesies d'amor. I ja ho va fer: va aplegar l'obra feta fins llavors. Però la poesia d'amor que farà després és més de fàstic que d'odi. I ell es va trobar en una situació semblant a la del cinema. Actualment els espectadors de cinema estan situats en un món totalment diferent del dels anys 50. Aquesta brutalitat és el pa de cada dia en el cinema actual, acompanyat d'una gran quantitat de sang. L'amor i el vessament de sang van molt acompanyats.

—Però, insisteixo, de jove potser no tenia prou experiència marital i extramarital i per això és deutor de la retòrica provençal, no us sembla?

—Ell va acceptar la convenció poètica del seu temps, però la va modificar en adonar-se que l'amor del qual havia de parlar no era el de l'oposició angelical-bestial. Però encara s'allunyarà més de la convenció. Al final diu que no pot desempallegar-se d'aquest cony de dona perquè està subjecte al desig d'aquesta persona que li fa fàstic. Tan aviat com ella em satisfà una mica no puc, diu, deixar de pensar en els homes amb els quals deu haver cardat i satisfet d'una manera equivalent: una cosa totalment inaudita, en la poesia de March, en la mena de poeta que pensem que és. "E tant com més en ella jo em delite, / pensant que tal féu ab altre, despite", escriu. Aquest salt, de "delite" a cardament, és el que és incapaç de fer cap ausiasmàrquià dels que corren pel món.

—Què fa d'Ausiàs March un poeta extraordinari?

—La seva capacitat de dir la veritat. La capacitat extraordinària d'expressió. La seva llengua és extraordinària i, a més de dir la veritat, sap que fa por. Per tant, això que he observat suara, el salt d'una paraula que sembla innòcua a la realitat del cardar, la gent no el fa. Aquest salt fa por. Ausiàs March ha estat molt mal llegit. Això de veure que comença essent un petit idiota més o menys cretí —en la concepció de l'amor angèlic

"Només he trobat una persona o dues que hagin manifestat un interès per Ausiàs March. Els altres el consideren un gran poeta, però no els interessa escatir-lo per ells mateixos."

VÍDEOS DIDÀCTICS I CULTURALS

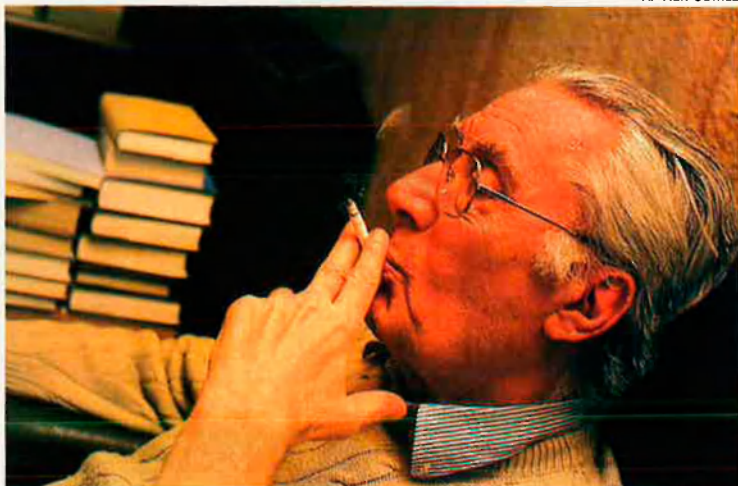
Una amplíssima col·lecció de vídeos didàctics i culturals adreçats a Educació Infantil, Primària, Secundària Obligatoria, BUP, FP, COU, Escoles i Facultats Universitàries i Centres Culturals. Tots van acompanyats d'una extensa guia didàctica.

Informació, catàlegs i comandes:

Fundació Serveis de Cultura Popular

Provença, 324, 3r. - Telèfon (93) 458 30 04 - Fax (93) 458 87 10 - 08037 Barcelona

"El que m'interessa és aclarir la literalitat de la poesia d'Ausiàs March, no pas arribar a formulacions generals que puguin semblar adequades i facin bonic."

i bestial—, i tot el cicle d'Ausiàs March vist com a totalitat, això no s'ha vist, no es veu, no té relleu dins el que s'escriu d'ell. Fixi's, un home com Joan Fuster se n'havia d'haver adonat i no recordo que en digués res. I ningú no llegeix Ausiàs March. En això, hi insisteixo. Aquesta veritat que diu Ausiàs March no interessa ningú. Els professionals de l'estudi de la literatura no se n'adonen. Ells van fent la seva feineta... La gent hauria d'anar amb Ausiàs March sota el braç. Això de donar la veritat, als savis, no els interessa. Llegeixen la paraula "delit" i no veuen que ha de ser la rebolcada, com diuen els de TV3.

—*Quan i com vàreu interessar-vos per Ausiàs March?*

—Començar-lo a llegir i descobrir-lo va ser simultani. Va ser en sortir l'edició de Bohigas. Ja vaig veure que era un poeta difícil. De primer el vaig llegir per obligació. Quan un és jove ho ha de llegir tot per saber com és fet el món. Em sap greu de no haver començat abans perquè no tindrè temps d'interpretar-lo tot.

—*Deixant a part Pagès i Bohigas, tots els qui s'hun ocupat de March no us han ajudat a veure'l?*

—M'han ajudat més aviat incitant-me al desacord. La dificultat consisteix a entendre els detalls de March. La literalitat.

—*Robert Archer prepara una edició basada en els manuscrits.*

—L'espero amb candeletes. No per sadisme, sinó perquè realment m'interessa. És possible que en molts llocs Pagès no acabés de llegir bé els manuscrits. Per tant, una altra edició, per a mi serà una festa, evidentment. Espero amb il·lusió que surti.

—*Quin lloc ocupa March en la literatura europea de l'època?*

—És el poeta més important de tot Europa en la primera meitat del segle XV i fixi's que té un competidor que és François Villon, més jove, però contemporani

en darrer terme. Si jo hagués de triar entre tots dos, triaria March. Ara li explicaré una cosa. Joan Fuster l'any 1959, per l'aniversari de la mort, va publicar una selecció de poesies en traducció catalana moderna. Traducció, eh! Uns vint anys després, Arthur Terry va publicar una selecció de March traduïda a l'anglès. La selecció de Terry és exactament la mateixa de Fuster, tret d'una poesia que hi afegeix, i la traducció anglesa reproduïx la traducció moderna de Fuster. És a dir, Terry ja s'ha adonat que és un gran poeta, però a l'hora de fer la seva edició es va refiar de Fuster, cosa que fa que les traduccions a l'anglès no s'entenguin. És una llàstima que no hi hagi un coneixement més gran que aquest, que és insuficient. Em sembla totalment i definitivament admirable, al mateix temps que crec que era un salvatge. Moltes de les seves virtuts vénen dels seus defectes. Estava destinat a escriure aprovençalat com Jordi de Sant Jordi i el fet que no ho fes en el seu moment devia semblar una insolència intolerable. Una salvatjada. Però és possible que ho fes perquè era un salvatge o no estava disposat a seguir les convencions del provençal. I és també perquè era un salvatge que al final va escriure les poesies que li he dit. Salvatge en aquest cas també vol dir que era un partidari de l'autenticitat. No estava disposat a fer paperots més o menys falsos. És únic, eh! El grau de veritat de March en el seu temps és únic. Si no fem cas de March, no sé de qui en podem fer. Joanot Martorell està molt bé, i no vull dir res que vagi contra ell. Però puc prescindir-ne molt bé, de Martorell. En canvi, de March, no. Aquests valencians del segle XV són extraordinaris. I són valencians. No són catalans.

—*En quin sentit?*

—No són catalans. El dia que els valencians es decideixen a llegir Ausiàs March, ho faran. Els catalans són incapaços de llegir March. Un poeta com Ausiàs March no és fet per als lectors catalans. Ara potser, als valencians, els agafarà una febrota ausismarquiana i potser el llegiran. Els catalans s'hi adormiran. La veritat és l'última cosa que interessa els catalans.

—*Però vos sou català, no?*

—Suposo que sí. Ho sóc d'una manera inevitable, irrenunciable. La paraula, la vaig dir amb intenció a un d'aquests castellans que corren per Catalunya i la va entendre en el sentit nacionalista, i no. És la simple constatació d'un fet.

—*Però, tot i ser català, no us hi heu adormit, oi?*

—Gens. Ara mateix el tinc llegit i rellegit. Però, sabent que havíem de parlar-ne, l'he tornat a llegir i m'he adonat que aquí tinc una diversió fabulosa i que l'hauria d'usar cada dia per excitar-me. He arribat a saber-lo de memòria, pràcticament. Però no el tinc ni de lluny esgotat. Encara té molt de joc per a mi.

"La seva capacitat de dir la veritat el fa extraordinari; és el poeta més important de l'Europa del seu temps, superior, fins i tot, a François Villon."